

A M. TUD. AKADEMIÁBÓL.

A III-ik osztály 1870. február 7-én tartott ülése.

1) Hirschler Ignác z l. tag székfoglalóul „*tapasztalatait a szeszes italokkal, valamint a dohánynyal való visszaélésekről, mint a láttompulat (Amblyopia amaurotica) okáról*“ — adta elő.

Előadó bevezetésében azon nehézségeket számlálja el, melyekkel az orvosi tudományban a kór-oktan terén találkozunk; minthogy a betegséget okozó befolyások ismerete nagyrészt nem képezi a kísérleteknek közvetlen folyamánját, sőt ellenkezőleg a legtöbb esetben hihetlen sok, ellenőrizhetlen mellékkörülmény működik közre, melyek merőben lehetlenné teszik, bizonyos betegséget bizonyos befolyástól akárcsak megközelítő biztossággal is leszámaztatni. Ezzel mintegy rámutat azon álláspontra, melyet az értekezés alapját képező kérdések körüli bírálatnál elfoglalni törekszik. A történeti és irodalmi részben kiemeli, hogy a szemészek csak az utolsó évtizedekben foglalkoztak tüzetesen a szesz-senyvi láttompulattal, míg a dohánynyal való visszaélés által előidézett látfogyatkozás még

most sincs a bebizonyított tények rangjára emelve, úgy hogy a legjelesebb szemészek között is akadnak olyanok, kik kétségbe vonják.

A kórjeltant előadó főleg saját tapasztalatára fekteti, melyet 20 év alatti gyakorlatában előfordult 151 eset észlelése által gyűjtött. Ezen eseteknél előfordult tünetek rovatozott táblákban vannak összeállítva és az értekezéshez csatolva. Csak öt eset vonatkozik dohánynyal való visszaélésre kizárólag, míg a többi szeszmérgezésből vette eredetét. Megjegyzendő azonban, hogy a kétféle visszaélés leggyakrabban együttesen fordul elő ugyanazon egyénnél. Az eseteknek huzamosb észleléséről, valamint kezeléséről alig lehet szó, minthogy a betegek legnagyobb száma csak egyszer jelenik meg ugyanazon szemorvosnál; mert az ezen első látogatásnál hallott őszinte nyilatkozat bajuk természete felől visszaijeszti őket, vagy mert nincs elég lelki erejük az ivásról lemondani, vagy akár azért is, mivel egyáltalában nem hi-

szík, hogy betegségük ivástól veszi eredetét és ezért más orvosnál keresnek segédelmet. — Szóval csak ritkán van az orvosnak alkalma a borszeszi látompulatot kivált első szakáiban huzamosb ideig észlelni, és épen innen eredhet, hogy a szemészek részéről ezen látompulat oly keyéssé van tanulmányozva. A látompulat későbbi szakai pedig oly nagyfokú testi hanyatlással esnek egybe, hogy most meg e miatt alkalmatlanok járólagos kezelésre, és így leggyakrabban nem szemgyógyintézetekben, hanem kórházakban, aggápoldákban és tébolydákban fordulnak elő, de a hol aztán külön szemészi tanulmányozásnak nem vettethetnek alá.

A mily hézagos maradt tehát az érintett körülményeknél fogva eddigelé az előhírnöki szakaszok ismerete, oly hiányosak a következő táblákon levő adatok is, és csak azért érdemesek némi tekintetre, mert aránylag nagy számuk által hézagosságuk daczára is arra képesítenek, hogy bizonyos megjegyző feljegyzésekről ítéletet hozzassunk.

Előadó a tünetek tárgyalása után, azokat a következő körképpé foglalja össze. A beteg gyakran változó kódról panaszkodik, mely a tárgyakat többé-kevésbé elfátyolozza, és melyet többnyire, midőn a szabadba lépett ki, rögtön vett

észre. A tárgyak el vannak mosódva, gyakran *rezegni és ingadozni látszanak*, a mellette elmenők arcza kékes vagy sárgás, különösen a *fémek fénylő színét tökéletlenül különbözteti meg*, és csak igen nagy nyomtatványt, és ezt is csak nagynehezen bír elolvasni. Első pillanatban még meglehetősen lát, de *folytatott rögzítésnél látása beködösödik* és a tárgyak elmosódnak; ezzel együtt pedig mintegy *látási szédülés* áll be. Csaknem kivétel nélkül *sokkal jobban érzi magát alkonyatkor*, néha a reggeli órákban is, délben mindig legrosszszabbul.

Külsőleg a köthártya mérsékelt visszeres lövelletén és csekély hurutján kívül mitsem venni észre. A láta (pupilla) nagy lomhasága, sőt gyakran az összehúzódásnak merő hiánya a láterő fogyatkozásával lépést tart; de feltűnő, *hogy a láta gyakran nincs tágulva, sőt inkább szűkültnek tűnik fel*. A láttér tökéletesnek bizonyul, soha sincs szűkülve vagy megszakadva. *A láterő hanyatlása az egész láttérre egyaránt van felosztva*, központi folt csak nagy ritkán fordul elő, mert az, mit futólagos vizsgálatnál, annak vélnünk tarthatni, tüzetes puhatólásnál a közvetlen látás helyének koronkénti elsötétüléseül bizonyul. A szemtükörrel való vizsgálatnál az idegdombcsát kissé vörösnek, talán piszkos szürke színbe vegyülőnek talál-

jük, de a betegség későbbi szakáiban mérsékelten fehér, a mi kezdődő sorvadási folyamatra enged következtetni. Ha még hozzá teszszük, hogy az alanyi tünetek nagyon változékonyak és sokszor napokig alábbhagynak, hogy a láterő eleintén rohamosan hanyatlik bizonyos fokig, a melyen azonban sokáig megállapodik — akkor ezzel a tapasztalatból merített kórkép le van írva, a mint ez, eltekintve a ritkább szövevényektől, magán a szemén mutatkozni szokott. Ezen kórképet, kevés kivétellel, azoknál is találni, kiknél nem volt ok a bajt borszeszszel való visszaéléstől származtatni, de igenis volt ok a dohánymérgezést gyanítani. Ezen esetek egyike, mely *különösen szűk láta által tünt ki*, nevezetes magatartást mutatott az atropin irányában. Még erősebb oldatnak ismételt becseppentésére is csak némileg tágult ki a láta és ezen tágulat néhány nap múlva nyom nélkül eltűnt.

A szembaj lényege a *fényérző készlet túlérzékenységében* áll, mely az agy izgatottságától származik. Előadó fejtegeti az idült szesz-senyvet mint mérgezési kórállapotot, mire az általa észlelt esetek statistikai adataival befejezi az értekezést. Ezekből kiemelendő, hogy betegek között nősemély nem volt; hogy a 40 és 50-ik évkor közöttiek legszamosabbak (67), hogy a foglalkozásra nézve első helyet

foglaltak el a mesteremberek (16), azokra következnek korcsmárosok (11), birtokosok (10), papok (7), falusi jegyzők (6) stb.

2) Szabó József jelenti, hogy *gyémántot* találtak Csehországban, gróf Schönborn birtokán, Dlazskovic-on, az ott előforduló *pyropok* között. Ezek azon vérpíros gránátok, melyekből a gránátgyöngyök állanak. Közöttök a múlt ősszel egy igen nagy keménységű, zöldes-sárga szem jött elő, melyet Prágában Krejci és Safarik tanároknak adtak át megvizsgálni. A vizsgálat eredménye az volt, hogy *valódi gyémánt*. Súlya csak 27 milligramm. Az uradalmi főpénztárnok állítása szerint, több ízben fordultak elő ilyenek, de nem vétettek figyelembe. Ez volna tehát az első lelhely Európában, hol a gyémánt előjötté jól van constatálva.

Honunkban szintén nem hiányoznak olyan körülmények, melyek a gyémánt előjöttét kizárnák; ilyen hely például Oláhpán Erdélyben, s ennek azon negyedkori kavics s homokképlete, melyben arany, platina, czirkon stb. találtatott; de mind eddig senki sem volt szerencsés gyémántra akadni.

3) Szily Kálmán I. tag előterjeszti Roller Mátyás, műegyetemi tanársegéd dolgozatát „a bolygók befolyásáról az üstökösök járására.”

Ismeretes, hogy a naprend-

szerünkhöz tartozó üstökösök száma nem állandó. Ha tudjuk is, hogy ma ennyi és ennyi üstökös kering a nap körül elliptikus pályában, e szám holnapig megváltozhatnak. A mint ugyanis a világtérben nagy számmal vándorló üstökösök közül valamelyik rendkívül hosszúra nyúlt pályájában naprendszerünk vonzási körébe ér, már a nap befolyása alatt eltérül eredeti irányától, s módosított pályában jut vissza a világtérbe; de ha azon a tájon, hol az üstökös naprendszerünk felé közeledik, épen valamelyik nagyobb bolygónk, péld. Jupiter tartózkodik, ennek és a napnak egyesített vonzása egészen kisodorhatja az üstököst eredeti pályájából s arra kényszerítheti, hogy a nap körül keringjen s így a nap körül elliptikus pályában járó üstökösök számát szaporítsa. De viszont megtörténhetik az is, hogy egyik-másik nagyobb bolygó a már napunk körül keringő üstököst kitéríti elliptikus pályájából, és visszalódítja a világtérbe, honnan évek előttnaprendszerünkhöz érkezett.

Hogy a nagyobb bolygók az üstökösök pályáját mennyire megháboríthatják, arra legfőbb példának a következő. Messier 1770 júniusban felfedez egy üstököst; Lexell kiszámítja, hogy ezen égi test elliptikus pályában jár és keringési ideje 5 év és 7 hónap. Ámde ezen üstököst se előbb, se utóbb nem látták többé, a mi annál

inkább meglepő, minthogy az üstökös eléggé fényes volt, s így bízni lehetett, hogy visszatérésekor nem fog észrevétlenül elvonulni. A rejtélyes esetet Burckhardt-nak későbbi számításai derítették föl, ő t. i. kimutatta, hogy ezen üstökös 1767-ben Jupiterhez oly közel jött, hogy ez vezette őt az elliptikus pályába, és viszont 1779-ben e hatalmas bolygó sodorta ki a 12 évig követett ideiglenes pályából.

R o l l e r ú r összehasonlítván a nap körül ellipsisben járó és járt üstökösök pályaelemeit a nagyobb bolygók középtávo-lával a naptól, feltűnő szabályszerűséget vett észre, mely hasonlókép arra látszik utalni, hogy az üstökösök pályájára a nagyobb bolygók jelentékeny befolyással vannak.

Az eddig felfedezett és kiszámított üstökösök közül 56 jár vagy járt a nap körül elliptikus pályában; 22-nek aphéliuma (legnagyobb távolsága a naptól) naprendszerünk határán belül vagy a körül esik, 34-é pedig messze túl jár még Neptun középtávo-lán is. A naprendszerünk határain belül járó 22 üstökös 4 csoportra oszlik, úgy hogy az egyes csoportokban levő üstökösök aphéliumai naprendszerünk négy nagy bolygójának pálya-félát-mérőjétől csak kevéssé különböznek, a mint ezt az észlelő által összeállított táblázat (lásd az Akadémiai Értesítőt) mutatja.

A III-ik osztály 1870. február 28-án tartott ülése.

Szabó József az 1869. szeptember és októberben Olaszországban tett földtani utazásáról ad jelentést, megemlítvén azon pontokat, melyeken ezen szempontból időzött, s ilyet négyet emelt ki.

Északi Olaszországban Pádua mellett az Eugenei hegységbe tett kirándulást, mely vidéket 1865-ben már huzamosb ideig vizsgálta volt és akkori tanulmányai folytán némely pótaanyagok megszerzésének szükségét mutatta ki magát.

Róma vidéke volt a második, honnét az ettől északra eső Tolfára ment, az ottani timsógyárat, valamint ennek előjövési körülményeit, vizsgálendő; megemlítette, hogy ámbár honunkban Beregszász táján a timsógyártás Tolfáról hozatott be körülbelül egy század előtt, és Beregszászon most is csak úgy járnak el mint kezdetben, Tolfáról sem mondhatja, hogy ott valami javítás történt volna. A másik kirándulást Rómából keletre Traxati és Albanó vidékére tette, hol jelenkori, ámbár a történelem által nem említett vulkáni hatásnak művei láthatók. — Láva-ömlések és szépen megtartott kráterek vannak itt olyan kőzet által képezve, amely eddig más világrészekben nem ismeretes és Európában is csak kicsiben lép fel Rajna vidékén, míg Olaszországban Róma és Nápoly között erősen van kifej-

lődve. Ezen kőzet a Leucitophyr. Rómában említést tett a csillagdáról, hol annak vezetője Padre Secchi a spectrometria segítségével a csillagok vegyi alkatrészeinek tanulmányozásával foglalkozik, s a hol a kísérletek ezen nemének kiviteli módját is látta.

Nápoly vagy a Vezuv környéke volt a harmadik pont, mely a vulkáni tüneményekre nézve az egész földtekén párját ritkítja. Itt megtette legelőször is a főkirándulást a Vezuvra, mely 1868. novembertől kezdve 1869. februárig láva-árt bocsátott, s ezen anyagnak ömlése ámbár azóta nem ismétlődött, de a gőzanyagok túdulása még mindig erősen tartott s oly sűrű füstöt képezett, hogy a merre a szél fújta, ott a hegyen mitsen lehetett látni, de a kráterben sem, kivéve midőn a szerencsénkre erősen dühöngő szél azt el-elkapta. Megnézte a vezuvi észleldét is s ott épen akkor egy igen finom rengésmérő egy földrengést jelzett. A vezuvi ásványokból és lávákból sok jellemző példányt gyűjtött és vásárolt az egyetemi gyűjtemény számára.

Egy második kirándulást Pompéjibe tett, melynek páratlan történelmi érdeke mellett nagy geológiai jelentősége is van.

Nápolytól nyugatra az úgynevezett Campi flegrei területnek el dombvidék alakjában.

Ezen dombok trachytvulkánokból állanak, melyeknek első képződése ugyan valószínűleg még a harmadkorban történt, de alattok a földmélyében a vulkáni tényezők működése maiglan sem szűnt meg s most is vannak nyilások, melyek felső vége az alsó laboratoriumnak kürtje gyanánt tekinthető, melynek rendeltetése az ott fejlődött gőzemekeket elvezetni. Ez nevezetesen a Solfatara név alatt ismeretes krátterszerű mélyedményről áll. Itt e tájon van a minden elemi természetből ismeretes Grotta del cane, bő szénsavfejlődéssel; itt a Montenuovo, mely csakugyan egy új kráterhegy, minthogy az emberek szeme láttára képződött, 1538-ban. Itt vannak Pozzuoli városkában az egykori Serapis templomnak azon oszlopai, melyek a földtani munkákban lerajzolva annyiszor láthatók, s kétségbe vonhatlan bizonyítékai annak, hogy a föld szintje ismételve süllyedett s emelkedett.

A gyönyörű Ischia szigeten is volt, hol csupa trachytvulkánok vannak s ezek között egy a történelmi időben tört ki.

Etna vidéke volt az utolsó, melyen földtani tanulmányozásokat tett s itt azon véletlen kedvezésben részesült, hogy a vulkán óriás, a mely megérkezésekor teljes nyugalomban volt, úgy hogy még legkevesebb füstöt sem eresztett, másnap kitört, nagy terjedelmű felhőzetet képezvén és lávát bocsátván, melynek folyása négy óra hosszáig tartott. A felhőzettel vulkáni hamu is kaptatott fel s a merre a szél a felhőt irányozta, ott ez leszállott s látható volt a tárgyak felületén. A kitörés utáni napon felment az Etnára s ott ezen tüneménynek közelebbi körülményeiről alkalma volt meggyőződni, valamint magát ezen hegynek földtani szerkezetére vonatkozó alkalmas példányokkal is ellátni.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.